

9. Жаровська І.М. Громадський контроль як інтегральна складова у концепті владних відносин сучасної держави і громадянського суспільства / І. М. Жаровська // Часопис Київського університету права. Теорія та історія держави і права. Філософія права. – 2012. – № 3. – С.14-17.

10. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

11. Денисюк С.Ф. Сутність громадського контролю: співвідношення понять у теорії та законодавстві / С.Ф. Денисюк [Електронний ресурс]. – www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2008_2/doc/5/07.pdf

Арабаджиев Д. Ю. Социальный контроль, общественный контроль, общественный мониторинг: к вопросу о соотношении понятий

В статье подано определение социального контроля, общественного контроля и общественного мониторинга. Разграничены понятия социального контроля и общественного контроля. Обосновано соотношение данных понятий. Определены характеристики государства, которые выступают предпосылкой существования общественного контроля и общественного мониторинга как особых проявлений социального контроля.

Ключевые слова: социальный контроль, общественный контроль, общественный мониторинг, гражданское общество, государство.

Arabarjyiev D. Social control, public control and public monitoring: to the question of definitions correlation

In the article the definitions of the social control, public control and public monitoring are given. The concept of social control and public control are delineated. The characteristics of the state which are conditions for the existence of the public control and public monitoring as specific manifestations of social control are given.

Keywords: social control, public control, public monitoring, civil society, state.

УДК 061.22:17.023.36+32.019.5«19»

Колісніченко Роман Миколайович,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін

Кіровоградського інституту імені Святого Миколая

Міжрегіональної Академії управління персоналом

ВНЕСОК РИМСЬКОГО КЛУБУ У ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛІСТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В КІНЦІ 70-х – НА ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ ХХ ст.

Проаналізовано внесок представників Римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х – на початку 90-х років ХХ ст.

Ключові слова: глобалістична свідомість, глобальні проблеми, Римський клуб.

Послаблення найбільших світових загроз та забезпечення сталого розвитку людства потребує істотних змін системи цінностей, гуманізації суспільних ідей, поглядів, переконань щодо глобальної військової, економічної, екологічної політики, способів вирішення глобальних проблем сучасності. Цим обумовлена необхідність дослідження глобалістичної свідомості, історії її наукового аналізу, участі у цьому процесі діячів міжнародних організацій, серед яких важливе місце посідає, заснований у 1968 році А.Печчеї, всесвітньовідомий Римський клуб.

На дослідженні діяльності Римського клубу в кінці 70-х – на початку 90-х років ХХ ст. зосередилися: Т.Андрущенко, В.Горбатенко, Ф.Кирилюк, Ю.Сабадаш та ін. Історія вивчення політичної свідомості стала предметом досліджень В.Бабкіна, О.Бабкіної, В.Бебика, Л.Нагорної, інших вчених. Історіографію наукового аналізу екологічних характеристик розробляли О.Варго, В.Крисаченко, Р.Харитонов, Л.Юрченко та ін. Проте історія наукового аналізу глобалістичної свідомості протягом визначеного історичного періоду, участь у цьому процесі діячів Римського клубу залишається недостатньо дослідженою.

Метою дослідження є аналіз внеску Римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х – на початку 90-х років ХХ ст.

Глобалістична свідомість є однією з форм суспільної свідомості, що відображає систему уявлень щодо глобальних проблем, їх значення, особливостей, способів вирішення, суспільної діяльності, спрямованої на забезпечення людства від глобальних загроз [8].

Доповідь Римського клубу «За межами століття марнотратства» (1977 р.), оприлюднена англо-угорським фізиком, лауреатом Нобелівської премії Денісом Габором, в основному присвячується проблемам виснаження мінеральних ресурсів планети. Д.Габор доводить, що продовження дії наявних тенденцій у сфері використання природних ресурсів в майбутньому призведе до краху світового паливно-енергетичного та сировинного балансу. З метою відвернення глобальної сировинно-енергетичної загрози вчений рекомендує суспільству зрозуміти необхідність активнішого використання відновлюваних видів сировини, запровадження замкнених циклів виробництва з багаторазовим використанням вторинної сировини, здійснення належної утилізації відходів, розвитку енергозощаджуючих технологій тощо. Для реалізації подібних кроків метою людства має стати гармонізація та моральне вдосконалення особистості [4; 12, с. 67-68].

Того ж року угорський філософ Ервін Ласло у доповідях «Глобальні цілі і всесвітня солідарність» та «Цілі для людства», дотримуючись тези про пріоритетність людського чинника у вирішенні глобальних проблем, розкриває концепцію «нового гуманізму». Згідно цієї концепції, основними причинами загострення глобальних проблем є політичні, психологічні, культурні характеристики суспільної свідомості, що виявляються у політичній байдужості, безвідповідальності, наслідком якої є низькоефективне політичне управління [2, с. 14; 3].

Як відмічає Е.Ласло, для забезпечення виживання людства, його прогресивного розвитку слід перебудувати свідомість світового співтовариства, визначити спільні цінності, ідеали, цілі, норми поведінки та державної політики відповідно до нових стандартів гуманізму, здійснити інтеграцію населення планети, досягти світової солідарності, сформувати глобальний етнос. Інтереси окремих країн та народів необхідно підкорити науково обґрунтованим цілям та інтересам загальнолюдського розвитку, які мають бути усвідомлені людством. До таких цілей вчений відносить: 1) припинення гонки озброєнь, війн і конфліктів, відмову від насильства, забезпечення міжнародної безпеки; 2) вирішення продовольчої проблеми у світовому масштабі, створення світової системи, що дозволить задовольнити продовольчі потреби усіх людей на планеті; 3) глобальний контроль за використанням енергетичних та сировинних ресурсів, технологіями, розробку раціонального та екологічно безпечного природокористування; 4) глобальний розвиток, орієнтований на підвищення якості життя, справедливості у розподілі матеріальних та культурних цінностей [2, с. 14; 3; 6].

У книзі «Вік біфуркації. Осягнення мінливого світу» (1991 р.) Е.Ласло підкреслює, що архаїчність цінностей, практики взаємодії людей між собою та з навколишнім середовищем становить загрозу виживанню людства. Обумовлена відсутністю раціонального бачення можливих наслідків людської діяльності, втратою людьми відчуття відповідальності, надмірна експлуатація природних надр знижує здатність природи до відновлення, спричиняє зміни клімату, глобальне потепління, спустошення лісів, загрожує знищенню всієї

рослинності планети, погіршує умови ведення сільського господарства, якість продуктів харчування, що негативно відбивається на здоров'ї людини. Різке падіння врожайності, затоплення територій, урагани, інші стихійні лиха в майбутньому призведуть до поширення голоду, гострої боротьби за їжу й питну воду, масових міграцій, тероризму, міжнародних конфліктів із застосуванням зброї масового знищення, звуження здатностей природи забезпечити умовами, придатними для життя, лише незначну частину населення. На думку дослідника, існуючий світ є надмірно нестабільним, такими темпами планета досить швидко досягне порогу здатностей («точки біфуркації»), що призведе до колапсу людства [9, с. 9-43; 10].

Е.Ласло виділяє чотири основні інститути суспільної соціалізації, які відіграють вирішальну роль у формуванні людських цінностей: наука, мистецтво, релігія і освіта. Саме на них лежить основна відповідальність за становлення суспільних поглядів. Недосконалість цінностей суспільства багато в чому спричинена недосконалістю цих інститутів. Так, наука, на думку Е.Ласло, розвивається переважно у тих напрямках, які добре фінансуються, вчені далекі від громадян та суспільних проблем. Діячі мистецтва, дотримуючись гасла «мистецтво заради мистецтва», не часто замислюються над тим, як мистецтво впливає на суспільство. Релігійні діячі більше стурбовані внутрішніми церковними конфліктами, боротьбою за церковну владу, ніж піклуванням про душі своїх однодумців. Освіта нехтує соціальним значенням навчальних дисциплін, ігнорує знання сучасних вчених, гуманістів, натомість продукує у свідомості людей поділ планети на «мою» країну та весь навколишній світ, з витікаючим з цього відповідним протистоянням. Політики, маючи можливість змінити ситуацію, що склалася, віддають перевагу короткостроковим цілям, а не довгостроковій стабільності, що не рідко обумовлено обмеженим терміном їх повноважень (від виборів до виборів). Підприємці в гонитві за швидкими прибутками частіше за все навіть не думають про довгострокову перспективу [9, с. 20-46].

Наслідком тривалої діяльності традиційної системи суспільної соціалізації, на думку Е.Ласло, є панування в суспільстві цінностей, що ведуть людство до загибелі. Більшість людей сприймають життя як боротьбу за виживання за законами джунглів, переконані в необхідності бути агресивним в інтересах самозбереження, поширеною є думка про недоцільність втручання в економіку, потребу її саморегуляції, шириться байдужість до майбутньої долі наступних поколінь, культ грошей, цінування лише тих цінностей, які мають грошовий вираз, люди надають значення не більше ніж національним інтересам своїх держав, абсолютно не турбуючись про інші країни. Все це призводить до жорсткої конкуренції, заважає кооперації, породжує поляризацію суспільства [9, с. 85-89].

Згідно поглядів вченого, глибині коріння недосконалість людських цінностей пов'язані з генетично визначеними якостями особистості, такими як егоїзм, агресивність, бажання влади, що породжує війни, призводить до підкорення сильним слабшого. Враховуючи неможливість зміни людського генотипу, дослідник приходить до висновку про необхідність кардинальних змін системи соціалізації, що сприятиме формуванню нових цінностей, на основі яких широкі верстви мають усвідомити зміст глобальної еволюційної стратегії та посприяти її реалізації [9, с. 46-52].

Запропонована Е.Ласло, гуманістична еволюційна стратегія покликана забезпечити гуманістичний шлях розвитку суспільства, еволюцію людини разом із суспільством, будівництво та ефективне використання зв'язків між людьми та між людиною і природою. Вченим пропонується створити глобальну «голархію» – систему глобальної консультації та координації для контролю над глобальними процесами, складові частини якої братимуть участь у глобальному цілепокладанні та виконанні поставлених цілей, не допускаючи при цьому встановлення контролю за жодним із суспільств [9, с. 78-105].

На думку дослідника, слід забезпечити контроль за розвитком політичних та економічних систем, створити простір для зростання, творчості особистості. Для цього доцільно встановити обмеження у тих сферах, де еволюція ієрархічних систем становить

загрозу автономії та свободі людини, обмежити владу націй-держав, здійснити їх децентралізацію, обмежити владу політиків, шляхом розширення процедур прямої демократії, створення захисних механізмів від захоплення влади й корупції [9, с. 69-78].

Гуманістична стратегія Е.Ласло передбачає утворення глобальної голархічної організації колективної безпеки, регіональних збройних сил, повну заборону наступальних озброєнь, скорочення армій і флотів до мінімального рівня, необхідного для підтримання порядку в суспільстві [9, с. 78-83]. Вчений наголошує на необхідності розширення орних земель, підвищення продуктивності сільського господарства [9, с. 9-10], укладання міжнародних договорів у сфері охорони навколишнього середовища, посилення контролю за шкідливими викидами, відновленням лісів, збереженням родючості земель, запровадження міжнародних екологічних податків на використання небезпечної ядерної енергії, на невідсортовані тверді побутові відходи, інші шкідливі відходи, що стимулюватиме використання екологічно чистих технологій. Дослідник стверджує про необхідність введення податків на розширення території міст та промислових підприємств, що сприятиме очищенню та використанню покинутих міських і промислових земель [9, с. 78-85].

Е.Ласло переконує, що означені плани зможуть стати реальністю виключно за умов налагодження міжнародних зв'язків для здійснення культурної еволюції, становлення нової свідомості світової спільноти, формування гуманістичних цінностей, переконань, створення можливостей для їх масового поширення [9, с. 85-91]. Необхідно створити нове мислення, образ життя, оцінки, здатні підняти на захист сталого розвитку світовий суспільний рух, забезпечити обрання політичних лідерів, які підтримують глобальні проекти економічної кооперації та солідарності, здійснити врегулювання соціально-екологічної системи, запобігти їй критичній напрузі [9, с. 9; 10]. Для цього діячі науки, культури, релігії та освіти мають відійти від своїх вузьких інтересів та спрямувати зусилля на побудову нового гуманного, більш придатного до життя світу, вони повинні розвивати свою соціальну свідомість, почуття відповідальності, поширювати в суспільстві високу культуру сучасної цивілізації, цінності та ідеї гуманізму [9, с. 89-105].

Науковці мають детально досліджувати глобальні проблеми, розробити тактичні та стратегічні напрямки глобального розвитку, визначити оптимальні способи реалізації глобальної стратегії. Актори, літератори, художники, музиканти повинні відтворювати людську реальність у всьому розмаїтті її еволюції, формуючи широкий комплекс нових цінностей та ідей. Церковним громадам слід відповідально здійснювати керівництво у гармонізації соціальних відносин, засобам масової інформації – об'єктивно висвітлювати питання майбутнього розвитку людства. Освіта має відійти від виховання націоналістичних поглядів, переваги однієї нації над іншою, забезпечити розуміння місця кожної країни у глобальній сім'ї народів, поширити концепції та ідеї, адекватні сьогоденню та майбутньому. Е.Ласло стверджує про необхідність запровадження холистичного навчання як результату одночасного вироблення інтуїції, знань та практичних навичок, доводить, що глобальне бачення краще формується не на лекціях, а під час дискусій, семінарів, обговорень, індивідуальних занять під керівництвом викладача тощо [9, с. 89-105].

У 1979 році авторським колективом під керівництвом Дж. Боткіна (США), Е.Ельманджра (Марокко) та М.Маліца (Румунія) підготовлено доповідь Римського клубу «Немає меж навчанню: звуження розриву в рівні освіти людей». Автори доповіді переконливо доводять появу й посилення у світі розриву між складністю умов життя та обмеженою здатністю людини орієнтуватися і пристосовуватися до нових життєвих реалій, що обумовлено анахронічністю традиційної системи освіти, нездатної сприяти вирішенню актуальних проблем людства, економічному та культурному прогресу [4; 16].

Вченими виділяються два основні типи навчання: підтримуючий та інноваційний. Підтримуючий (традиційний) спрямований на підтримку й відтворення існуючої культури, соціальної системи, ретрансляцію соціокультурного досвіду, він базується на авторитарному стилі викладання, передачі студентам накопичених знань при їх пасивній ролі у цьому

процесі. Цей тип навчання є застарілим, вкрай неефективним з точки зору розвитку людських якостей, необхідних для якісної перебудови життя людей, нездатним до прогресивного формування глобалістичної свідомості студентської молоді [7, с. 2; 11; 13, с. 38].

Інноваційне навчання стимулює внесення інноваційних змін до існуючої культури і соціального середовища, спрямованих на усвідомлення й розв'язання як індивідуальних, так і суспільних, загальнопланетарних сучасних проблем людства, розуміння їх глобального характеру. Цей тип навчання базується на прогнозуванні людьми свого майбутнього, активній участі у його створенні, передбачає творчий пошук на основі соціального досвіду, його збагачення, застосування інтерактивних освітніх методик, формування у студента потреби в знаннях, зацікавленості, активну участь в навчальному процесі [4; 7, с. 2; 11; 13, с. 38; 16]. Результатом глобального реформування світового освітнього простору та переходу до інноваційного типу навчання, на думку дослідників, має стати розвиток здатностей людей до орієнтування у нових ситуаціях, прогнозування майбутніх подій, оцінки можливих наслідків тих чи інших рішень, що відкриє можливості скоротити розрив у рівні освіти й культури різних соціальних груп та регіонів, забезпечити виживання людства, людську гідність [4; 16].

Український дослідник Богдан Гаврилишин у книзі «До ефективних суспільств. Дорогокази в майбутнє» (1980 р.) висуває концепцію нового світового порядку, завдяки якому людство зможе подолати як сучасні глобальні проблеми, так і ті проблеми світового розвитку, що виникнуть у майбутньому [15, с. 764-775]. Основною детермінантою суспільної ефективності вчений вважає суспільний лад, одним з найважливіших компонентів якого є суспільні цінності, що визначають тип політичного правління та економічної системи. Визначальним чинником економічного розвитку країн є не наявність природних ресурсів, а цінності, настанови, наснага людей, їх майстерність і прагнення до праці, що формуються під впливом релігійних вірувань, сприйняття праці як способу задоволення матеріальних потреб і самоутвердження [5, с. 19-23].

Б.Гаврилишин виділяє три прототиби цінностей: егалітарно-колективістський, індивідуалістсько-конкурентний та групово-кооперативний, кожному з яких відповідає певна форма політичної та економічної систем. До першого типу належать такі цінності, як рівність людей від народження, розподіл матеріальних благ залежно від здібностей, пошук свого покликання в безконфліктному суспільстві. Домінування в суспільстві означених цінностей призводить до концентрації влади в руках одного лідера за умов відсутності опозиції, встановлення диктатури, становлення командно-адміністративної системи [5, с. 21-23].

Індивідуалістсько-конкурентним цінностям, що базуються на визнанні унікальності кожної особистості, її прагнення до задоволення власних потреб, пошуку шляхів самореалізації, відповідає політична система стримування та противаг як запобіжний механізм проти зловживання владою, становлення приватної власності, вільного ринку, максимізація прибутку, суперництво між урядом, підприємцями і робітниками [5, с. 21-23].

Згідно групово-кооперативних цінностей, людина є частиною суспільного ладу і світобудови, має добровільно підкорятися вищим цілям і пріоритетам, бути в гармонії з природою і з іншими людьми. Цьому типу цінностей відповідає колегіальне політичне правління, співпраця при владі, ухвалення рішень представниками різних верств населення з різними поглядами, які несуть відповідальність за прийняті рішення, узгодженість відносин між урядом, підприємницькими колами і профспілками, що відкриває можливості для консенсусу у пошуку вищих цілей [5, с. 21-23]. Б.Гаврилишин доводить, що саме на групово-кооперативних цінностях і має базуватися, запропонований ним, новий світовий порядок, завдяки чому у світі пошириться колегіальний тип правління, узгодяться суспільні інтереси, людство буде убезпечено від глобальних небезпек [5, с. 197-198].

Згідно поглядів Б.Гаврилишина, для побудови нового світового порядку слід позбутися застарілих ідеологічних тенет, утвердити привабливу для всіх прагматичну ідеологію, виховати нових політичних лідерів, здатних мобілізувати суспільство на зміну цінностей, уникаючи світових катаклізмів, забезпечити активну участь широких верств населення у політичному житті [5, с. 10-27]. Усвідомленню людьми невідповідності між старими політичними ідеями та новими потребами, актуальності оновлення інституцій сприятиме підвищення освітнього рівня населення. Людству необхідно пристосуватися до правил співжиття в умовах єдиного світового ладу [5, с. 199].

Бертран Шнейдер у доповіді Римського клубу «Революція босоногих» (1988 р.) доводить неефективність тривіального перенесення західних технологій і політичних інституцій у країни «третього світу». Згідно висновків дослідника, в інтересах стимулювання оновлення країн, що розвиваються, вирівнювання глобального економічного, політичного, культурного розвитку існує потреба при реалізації модернізаційних цілей врахування національних традицій, особливостей культури, свідомості, менталітету місцевого населення, його бачення глобальних проблем та шляхів нейтралізації світових небезпек [1, с. 119].

Едуард Пестель у праці «За межами зростання» (1988 р.) висловлює переконання, що кожна людина несе відповідальність за наближення до глобальної катастрофи, при цьому найбільша міра відповідальності лежить на громадянах розвинених країн, зразок діяльності і стиль життя яких сприймається населенням слаборозвинених країн в якості еталонної моделі розвитку. Громадяни заможних держав мають змінити свій образ життя, методи виробництва, структуру споживання так, щоб прийняті країнами, що розвиваються, вони могли забезпечити стабільність світового порядку [14, с. 48-52]. Для цього багатьом людям слід переорієнтуватися з прагнення до миттєвого задоволення бажаних потреб на стійке, доленосне терпіння, самопожертву заради довгострокових цілей [14, с. 70-107]. Необхідно раціонально сумістити розвиток промисловості, зростання продуктивності праці, задоволення матеріальних потреб зі згортанням шкідливих виробництв, досягненням екологічної рівноваги, збереженням бази невідновлюваних природних ресурсів, забезпеченням вищої міри соціальної справедливості, якісної безперервної освіти [14, с. 48-49]. Вчений стверджує про необхідність розвитку випереджального мислення і навчання в довгостроковій перспективі, переходу до цінностей та норм групового співробітництва, на основі яких відкриються можливості для досягнення гармонії між людиною і природою [14, с. 151].

До головних умов гарантування міжнародної безпеки та виживання людства в ядерну еру Е.Пестель відносить подолання ворожості, взаємного страху між народами, досягнення міжнародної довіри, поширення нового політичного мислення, заснованого на органічному розвитку, практичним результатом якого стане відмова від воєнної переваги, повне ядерне і звичайне роззброєння, передусім, потужних військових блоків, припинення продажу зброї країнам, що розвиваються [14, с. 126-130].

Вчений закликає до вдосконалення людських цінностей в усьому світі, усвідомлення людьми своїх прав та обов'язків, виховання терпимості і поваги до різних релігій, національностей, соціального та культурного спадку людства як основи майбутнього прогресу [14, с. 239-240]. Формування нових цінностей потрібно розпочати з того, щоб донести до широких кіл громадськості, впливових людей, які приймають рішення, більш глибоке розуміння сучасних світових проблем, їх еволюції, необхідності довгострокової політики, важливості невідкладних попереджувальних дій [14, с. 39-40].

На вивченні глобалістичної свідомості досліджуваного періоду також зосередилися такі відомі представники Римського клубу, як М.Герньє, О.Джаріні, Р.Ленуар, А.Лемма, П.Маляска, Е.Манн-Боргезе, Дж. Нейсбіт, Ж.Сен-Жур, В.Сіель та інші вчені.

Внесок Римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х – на початку 90-х років ХХ ст. важко переоцінити. Членами цієї всесвітньовідомої міжнародної

організації здійснюється аналіз тогочасних характеристик глобалістичної свідомості, шляхів вдосконалення політичного мислення задля розв'язання найбільших світових небезпек. Між тим, високою перспективністю слід відзначити подальші дослідження глобалістичної свідомості на пізнішому етапі світового розвитку, визначення її концептуальних засад, сучасних особливостей, еталонних напрямків становлення тощо.

Література:

1. Абрамов А.В. Современная концепция модернизации: работа над прежними ошибками / А.В. Абрамов // Вестник Московского государственного областного университета. – 2012. – № 4. – С. 112–127.
2. Абрамян Е.А. Цивилизация в XXI веке. Анализ обстановки в мире и перспектив будущего. Глобальные кризисы. Четвёртое издание / Евгений Арамович Абрамян. – М.: Терика, 2009. – 324 с.
3. Андрущенко Т.В. Параметры «нового світу»: критико-аналітичний аналіз світових футурологічних концепцій / Т.В. Андрущенко // Гілея. – 2011. – Вип. 44 (№2). – С. 602–609.
4. Бестужев-Лада И.В. Социальное прогнозирование. Курс лекций / Игорь Васильевич Бестужев-Лада. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 392 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://polbu.ru/bestuzhev_sforecasting/ch07_all.html
5. Гаврилишин Богдан. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові / Б. Гаврилишин; упоряд. В. Рубцов. – Вид. 3-тє, допов. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.
6. Зюганов Г. Глобальное порабощение России или глобализация по-американски / Геннадий Зюганов. – М.: Эксмо, 2011. – 352 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.reliefrazer.com/globalnoe_poraboshenie_rossii_ili_globalizatsiya_po-amerikanski/3090_chast_pervaya_tupik/3091_razdel_pervyy_na/3101_glava_tretya_vzglyad/45463867.html
7. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / Кларин М.В. – Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
8. Колісніченко Р. М. Глобалістична свідомість: поняття, структура, типологія / Р. М. Колісніченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2012. – Вип. 9. – С. 117–124.
9. Ласло Э. Век бифуркации: постижение изменяющегося мира / Эрвин Ласло // Путь. – 1995. – № 1. – С. 3–129.
10. Ласло Э. Глобальная бифуркация: время принимать решения / Эрвин Ласло // Век глобализации. – 2011. – № 2. – С. 3–7.
11. Леонова Світлана. Проблеми реформування вищої юридичної освіти в контексті Сорбонсько-Болонського процесу / Світлана Леонова [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://obuch.com.ua/pravo/3795/index.html>
12. Основы экологии и природопользования. Учебное пособие / Дикань В.Л., Дейнека А.Г., Позднякова Л.А., Михайлов И.Д., Каграманян А.А. – Харьков: ООО «Олант», 2002. – 384 с.
13. Педагогічний досвід як фактор оновлення змісту науково-методичної діяльності в установах і закладах освіти: вектори випереджувального розвитку: тематичний збірник праць / за заг. редакцією В.В. Олійника. – Рівне: ПП Лапсюк, 2012. – 168 с.
14. Пестель Эдуард. За пределами роста. Глобальные проблемы современности и деятельность международной организации Римский клуб: пер. с англ. / Эдуард Пестель; Пер. Е.В. Нетесова; Общ. ред., вступ. ст. Д.М. Гвишиани. – Москва: Прогресс, 1988. – 268 с.

15. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. - 776 с.

16. Проект «Малыши и няньки» // Вместе со всей планетой. – 1995. – С. 107-109. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kids.genebee.msu.su/nurses/puschino1995>

Колесниченко Р. Н. Вклад Римского клуба в исследование глобалистического сознания в конце 70-х – в начале 90-х годов XX ст.

Проанализирован вклад представителей Римского клуба в исследование глобалистического сознания в конце 70-х – в начале 90-х годов XX ст.

Ключевые слова: глобалистическое сознание, глобальные проблемы, Римский клуб.

Kolisnichenko R. Contribution of the Club of Rome to research of globalistion consciousness at the end of 70th – at the beginning of 90th of the XX item.

The contribution of representatives of the Club of Rome is analyses to research of globalistion consciousness at the end of 70th – at the beginning of 90th of the XX item.

Key words: globalistion consciousness, global problems, the Club of Rome.